

INTEGRACE CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICE

pplk. Mgr. et Mgr. Michaela Eichlerová

Integrací cizinců, která je přímým důsledkem migrace, se příslušné úřady cílového státu začínají zabývat v okamžiku, kdy se migrant rozhodne na území cílového státu pobývat dlouhodobě, popřípadě se v této zemi rozhodne usídlit natrvalo. Z politického, respektive společenského hlediska lze integraci cizinců do společnosti chápat jako jejich začleňování do převažující občanské společnosti, a to za předpokladu, že je bude občanská komunita akceptovat. Jedná se o velmi složitý a postupný proces probíhající v několika rovinách a to v souvislosti s řadou obousměrných interakcí v návaznosti s právními, ekonomickými, sociálními, politickými, náboženskými a kulturními aspekty.¹

V současné době je integrace cizinců do společnosti, v České republice i do celé Evropské unie, každodenním tématem veřejné i odborné diskuze. Současná migrační vlna způsobila příliv velkého počtu migrantů na území všech členských států Evropské unie a dochází tak k rozkolísání stability států začleněných do schengenského systému, a to nejen z bezpečnostního hlediska, ale přináší sebou především problémy ekonomické a zdravotní. Členské státy Evropské unie jsou každodenně s migrační vlnou konfrontovány, a je velmi složitým úkolem do budoucna se s tímto problémem co nejlépe vyrovnat.

Vzhledem k tomu, že se jedná převážně o migranty, kteří mají odlišné náboženství, zcela jiné kulturní vzorce chování, pocházejí z odlišných sociálních prostředí, je otázkou do jaké míry, jsou schopni se skutečně integrovat do většinové společnosti, a do jaké míry je schopna je integrovat společnost. Ideální integrace by měla probíhat jako vzájemné přizpůsobování, tedy obousměrná interakce mezi

¹ (srov. Terminologický slovník - on-line)

migrantem a novou společností tak, aby se co nejvíce eliminovala hrozba xenofobie a rasové nesnášenlivosti vůči minoritám. Pokud však dojde k tomu, že migranti nemají skutečný zájem o integraci či asimilaci, posiluje to negativní postoje ve společnosti vůči této takové skupině. Integrace cizinců silně ovlivňuje postoje obyvatel k migrantům.² Není to tedy otázka pouze právní, ale přirozeně i etická.

INTEGRACE CIZINCŮ OBECNĚ

Integrace je velmi složitý dlouhodobý komplexní proces, který probíhá v několika rovinách. V jeho rámci probíhá řada obousměrných interakcí, často s nejasně vytyčenými cíli, neboť každá společnost je jedinečná a většinou se nějakým způsobem liší. Integraci můžeme rozdělit do tří základních optimálních podob:

- ✓ **První podoba** - postup **od akulturace**, tedy ztráty tradičních rysů a hodnot minority, jež směřuje **k její asimilaci**, z hlediska kulturního, sociálního, politického nebo ekonomického, do společnosti. Výsledkem takového procesu může být zeslabení až zánik etnické identity, neboť dochází k diskriminaci minority, a to z toho důvodu, že převezme hodnoty majoritní společnosti a ty uznává jako jediné žádoucí. Další negativní stránkou této podoby je možnost kriminálních projevů a chování minority, a to v důsledku ztráty některých pozitivních hodnot, které by mohly být jako regulativ kriminálního chování.
- ✓ **Druhá podoba je dvoudimenzionální** – členové minority si mohou odděleně uchovat vazbu na svou skupinu a její kulturu a současně akceptovat kulturu a sociální členění majority. Tato podoba však nemá, pro svoji ambivalentnost, mnoho šancí pro pevné individuální, nebo skupinové soužití minority s majoritou.
- ✓ **Třetí podoba je multidimenzionální** - kdy proces integrace probíhá komplexně. Minorita si uchovává své hodnoty, a současně přijímá hodnotový

² (srov. Průcha, 2001, s.154)

system majoritní společnosti, která se obohacuje o prvky hodnotového systému minority. Nedochozí tak k neetickému a ponižujícímu požadavku majority směrem k minoritě, aby se zcela vzdala svých vlastních kulturních tradic, vlastní identity. Pokud tedy členové minority uznávají současně hodnotový systém majoritní i minoritní, můžeme hovořit o **integraci**, která je nejméně konfliktní, a pokud je založena na vzájemném respektu, může být v ideálním případě výsledkem tohoto procesu uspokojivé, případně ideální soužití.³

Při procesu integrace je možné dojít i k možnosti **separace** minority, která žije ve své komunitě v izolaci a nepotřebuje kontakt s majoritou. Příkladem jsou „čínská města“ ve většině světových metropolí. Další možností je **marginalizace**, kdy členové minority neudržují svou vlastní kulturu, necítí potřebu se stýkat s členy majoritní společnosti. Tato možnost byla typická například pro českou imigraci do států západní Evropy. Většinou se identifikují se subkulturou své sociální skupiny, ve které nyní žijí.⁴

SOCIÁLNÍ INTEGRACE

Sociální integraci rozumíme proces, při němž dochází k sociálnímu začleňování příslušníků minorit - cizinců, při kterém důležitou roli zastává konkrétní dostupné transparentní praktické ukázky možností v oblastech týkajících se sociálního začleňování, především pak—jazykového vzdělávání, ekonomické soběstačnosti, orientace ve společenském životě, například při jednání na úřadech. V současné době se tento proces převážně využívá ve státech Evropské unie, kdy je tato integrace považována jako nejvyváženější. Sociální integraci cizinců můžeme dělit do čtyř skupin:⁵

- ✓ **kulturní** – získávání nových kompetencí a dovedností ve vztahu k přijímající společnosti,

³ (srov. Moulisová, 2010, str. 7-12)

⁴ (srov. Průcha, 2001, str. 155)

⁵ (srov. Rákoczyová, Trbola, 2009, str. 25)

- ✓ **strukturální** – získávání kompetencí a samotný přístup ke klíčovým institucím dané přijímající společnosti,
- ✓ **interaktivní** – přijetí a začlenění cizinců do primárních a sociálních vazeb dané společnosti,
- ✓ **identifikační** – reprezentuje individuální rozměry integrace, jako pocit sounáležitosti a identifikace s danou společností.

Při sociální integraci může docházet k problémům ze strany cizinců i přijímajícího státu. Každý stát má vytvořen svůj **integrační model**, který je ovlivněn politikou, právními předpisy a doporučeními Evropské unie. V současné době se všechny státy Evropské unie a Schengenského prostoru potýkají s velkým přílivem cizinců, který hrozí zahlcením možnosti jejich absorpce (bydlení, vzdělávání, zaměstnávání). V souvislosti s touto situací je nutné zvýšit pracovní úsilí mnoha orgánů a organizací, které se na integraci cizinců podílejí. Je nezbytné vyvinout co největší tlak na orgány a vedoucí představitele Evropské unie, aby bylo možné pružně reagovat na vývoj celé situace, která je mnohdy nepřehledná, aby bylo možné přizpůsobit kritéria možnosti integrace cizinců do majoritní společnosti v daném teritoriu.

NEGATIVNÍ VLIVY A FAKTORY INTEGRACE CIZINCŮ

- ✓ **Předsudky a stereotypy**, které jsou často výsledkem předávání informací v majoritní společnosti, dlouhodobým působením a předáváním svých myšlenek postojů z generace na generaci.
- ✓ **Oblíbenost etnických národnostních menšin** je často dána vlivem teritoriálním, kdy se projevují rozdílné postoje majority k menšinám na konkrétním teritoriu státu. Kromě teritoriálních zvláštností je často zřejmý i vliv osobních zkušeností z běžného života, a na základě těchto zkušeností se proto může i ve stejném teritoriu projevit rozdílný postoj k integraci cizinců.

- ✓ **Administrativa**, která je pro cizince pocházejícího z jiného právního prostředí velmi složitá což má za následek, že jednotlivé procesy integrace neprobíhají bez průtahů a vytváření nepřiměřeného tlaku na integraci jednotlivce či skupiny.
- ✓ **Motivace cizince** se většinou odvíjí od typu rozhodnutí cizince o setrvání na našem území. Pokud je rozhodnut pro dlouhodobý pobyt a následné trvalé usídlení mluvíme o motivaci pozitivní. Je-li rozhodnut pobývat na území krátkodobě, a to většinou z důvodu přemístění do jiné cílové země - destinace, můžeme na tuto motivaci pohlížet negativně.
- ✓ **Tradiční hodnoty, kulturní zvyklosti a náboženství** jsou významnými faktory v procesu integrace, a to z důvodu často odlišných přístupů, a vnímání běžné denní reality jak ze strany členů minoritních skupin tak, i z pohledu majoritní společnosti.

Akulturační stres vzniká působením různých faktorů v rámci integračního procesu, při kterém dochází k mnoha pro minoritu novým situacím. Můžeme jej vnímat jako důsledek přemístění cizince do nového sociálního a kulturního prostředí, které je často velmi odlišné. Cizinec je v procesu integrace zatížen výkonem běžných každodenních činností, při kterých u něj dochází k rozčarování, je zaskočen ve svých představách a očekávání.

KONCEPCE INTEGRACE CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ

Koncepce integrace cizinců (dále jen koncepce) je **základním dokumentem politiky vlády České republiky** (dále jen vláda). První byla přijata v roce 2000, a je aktualizována v rozmezí pěti let. Vláda každoročně svým usnesením k postupu při realizaci *koncepce* stanovuje konkrétní úkoly na následující rok.

Koordinací realizace koncepce bylo vládou pověřeno Ministerstvo vnitra České republiky. Na její realizaci se podílí celá řada subjektů jednotlivých ministerských resortů, většinou v rozsahu své působnosti a svěřené gesce. Významnou měrou se

na realizaci integrace cizinců podílejí nejen státní, ale rovněž i nestátní organizace, jakými jsou občanská sdružení, také regionální a lokální správa a akademická sféra.

Koncepce je zaměřena na klíčové oblasti integrace cizinců:

- ✓ znalost češtiny,
- ✓ ekonomická a sociální soběstačnost,
- ✓ orientace ve společnosti
- ✓ vztahy mezi komunitami.

Zároveň je kladen důraz na posílení informovanosti cizinců i veřejnosti, implementaci integrační politiky na úroveň krajů a obcí, včetně rozvoje systému center na podporu integrace cizinců a projektů obcí a interkulturní vzdělávání pracovníků, kteří jsou v kontaktu s cizinci.

Cílovou skupinou koncepce jsou občané třetích zemí (tj. zemí mimo Evropskou unii, Evropský hospodářský prostor a Švýcarsko) pobývajících legálně na území České republiky, ale i majoritní společnost, ve výjimečných krizových případech také občané Evropské unie. Cílovou skupinou nejsou žadatelé ani poživatelé mezinárodní ochrany. Pro jejich integraci jsou určena specifická opatření **Státního integračního programu**.

MIGRAČNÍ A INTEGRAČNÍ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY

Integrace je z pohledu České republiky vnímána jako komplexní dynamický proces, zasahující do mnoha oblastí a měl by být přínosem pro ekonomický rozvoj země a zachování sociální soudržnosti.

Integrace je proces s obousměrnými interakcemi, do kterého vstupují cizinci, tak majoritní společnost. Musí být založena na vzájemném přínosu pro obě strany – cizince

i majoritu. Jenom vzájemné porozumění a respekt při vědomí oboustranné prospěšnosti a potřeby integrace může předejít vzniku či eskalaci problémů ve vzájemných vztazích.

Cílem integrační politiky je podporovat začlenění legálně pobývajících cizinců do společnosti a zajistit nekonfliktní a oboustranně přínosné společné soužití mezi cizinci i majoritou, předcházet vytváření uzavřených komunit cizinců, jejich společenské izolaci či sociálnímu vyloučení cizinců. Účelem integračních opatření je působit jako prevence vzniku ekonomicky, sociálně a kulturně rozdělené společnosti.

Cílovou skupinou integrace jsou občané **tzv. třetích zemí** (zemí mimo Evropskou unii, Evropský hospodářský prostor a Švýcarsko) - cizinci **s vízovou povinností legálně pobývajících na území České republiky**, které označujeme jako **cizince**. **Cizinec je v tomto případě každá osoba, která není občanem České republiky a Evropské Unie (občanem Evropského hospodářského prostoru a Švýcarska)**. Cílovou skupinou je v tomto případě i majoritní společnost.

Mezi **hlavní nástroje integrační politiky** patří realizace projektů obcí na podporu integrace na lokální úrovni, spolupráce se sítí regionálních Center na podporu integrace cizinců, realizace projektů nestátních neziskových organizací, monitoring postavení cizinců a podpora zapojení občanské společnosti a dalších aktérů.

Každý rok je **realizace politiky integrace cizinců** na území České republiky vyhodnocována ve „Zprávě o integraci cizinců“, která obsahuje zprávy **jednotlivých rezortů vždy za předchozí kalendářní rok**.

V současné době je součástí materiálu pro informaci vlády „Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území ČR“, který předkládá ministr vnitra vládě, následně Poslanecké Sněmovně a Parlamentu České republiky a Bezpečnostní radě státu.⁶

⁶ (srov. <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>)

ZÁVĚR

Integrace je velmi složitý a individuální proces nejen pro cizince, ale zároveň i pro hostitelskou zemi. Důležitou roli v tomto procesu plní nastavení azylové a integrační politiky České republiky, která by měla pružně reagovat na aktuální vývoj migrační vlny v Evropě. Na naše území většinou přichází cizinci s velmi odlišnými vzorci chování, kulturně i nábožensky odlišní a jejich začlenění do společnosti vyžaduje velmi profesionální přístup všech zúčastněných subjektů, které se na procesu integrace podílejí, nebo do něj, byť jen nepatrně, vstupují. K cizinci by měli přistupovat slušně, důstojně a s respektem, s tím že je to právo cizince. Zároveň je zapotřebí, aby cizinci měli povědomí o tom, že každý, kdo přichází na naše území, by měl dodržovat nejen naše zákony a právní předpisy, ale zároveň by měl akceptovat náš systém hodnot a našich pravidel.

Momentálně se skutečnosti, otázky k migrační vlně stále vyvíjejí a vzniklá situace vyžaduje komplexní řešení, ke kterému přispějí svou spoluprací především státy Evropské unie, za přispění dalších zemí, kterých se tento problém dotýká.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

- MOULISOVÁ, Marcela. Kriminalita etnických menšin a cizinců. Praha: PA ČR v Praze. 2010. 1-54s. ISBN: 978-80-7251-335-2
- ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Menšiny a migranti v České republice. 1.vyd.Praha: Portál. 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.
- PRŮCHA, Jan. Interkulturní psychologie. 1. vyd. Praha: Portál. 2004. 199 s. ISBN 8071788856.
- PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. 1.vyd. Praha: Triton. 2006. 263 s. ISBN 8072548662.

- TRBOLA, Robert, RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. Institucionální podmínky sociální integrace cizinců v ČR. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal. 2011. 181 s. ISBN 9788087474198.
- PRŮCHA, Jan. Srovnávací pedagogika. Praha: Portál. 2006. ISBN 978-80-262-0191-5.

Internetové stránky:

<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

<https://www.czso.cz/>

pplk. Mgr. et Mgr. Michaela Eichlerová
Fakulta bezpečnostně právní PAČR v Praze
Katedra kriminální policie